

Протягом навчання в педагогічному вузі студенти спеціалізації “обслуговуюча праця” вивчаючи ряд дисциплін соціально-гуманітарного та психолого-педагогічного циклів, накопичують теоретичні знання та практичний досвід з формування національної самосвідомості учнів. Але ж цього недостатньо. Потрібна така методика, яка б поглиблювала одержані знання і сприяла реалізації їх у практичній діяльності та самовихованні.

Література:

1. Клименко Т., Самборська Я. Є досвід етнічного нігілізму // Нова освіта України. – 1994. - № 2. – с. 36-39.

Тетяна Тхоржевська

ПРО ФОРМУВАННЯ РЕЛІГІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПРАЦІ

В час, коли суспільство повертається до вікових національних традицій, ознакою загальнонародської культури стає правильне розуміння ролі релігії в житті людини. Особливо важливо такою культурою володіти вчителю загальноосвітньої школи, щоб краще розуміти психологію сучасних школярів, які є носіями різних світоглядних концепцій.

Від цілковитого заперечення позитивного впливу морально-релігійного виховання на формування особистості та значної ролі церкви в розвитку шкільної освіти в Україні та світі ми перейшли до визнання свободи вибору людиною її світоглядних переконань, вчимося поважати погляди представників різних віросповідань.

Формування релігійної культури – справа не одного дня і не одного навчального предмету, нам же хотілося сказати про можливості педагогічних дисциплін.

Думаємо, що з будь-якої точки зору: і з точки зору розуміння психології православної дитини, і з точки зору формування ще більшої поваги до обраної професії корисно буде вчителю праці дізнатися про ставлення церкви до праці. Адже ті погляди класиків педагогіки на трудове виховання та навчання, на які спираються в освіті вчителів, здебільшого формувалися під впливом християнства.

Розглянемо, яке місце в релігійній свідомості займає праця. Православна церква в процесі виховання дітей відводить праці почесну роль. Все життя розглядається як безперервний трудовий процес в ім'я блага інших людей та Бога: Богу потрібні робітники (Пс. 2.11). Дитина із сім'ї віруючих привчається розглядати красу природи як справу рук Творця і дуже рано замислюється над тим, як досягти гармонії між світом, створеним Богом, і витворами людських рук. Дітей вчать розуміти взаємозв'язок, взаємозалежність всіх людей, їх потребу у фахівцях в різних сферах трудової діяльності. Кожна людина має своє призначення на землі, свій талант, який може і не розкритися. Все життя людини розглядається як ланцюг трудових задач, які потребують свого вирішення. Дітей привчають до думки, що праця – це завжди важко: вона потребує багатьох знань, емоційних, вольових зусиль, терпіння, вміння послідовно розв'язувати одну задачу за іншою. Запорукою успіху в трудовій діяльності є звичка до праці, яка виникає в процесі самої праці.

Характерною особливістю є те, що віруючу дитину навчають не відділяти фізичну працю від духовної, оскільки церква вчить, що найголовнішою є задача по влаштуванню своєї душі. Дитині дають зрозуміти, що кожна діяльність приносить свої плоди, які можуть бути корисними в цьому житті, але не є вічними. Не вони є тією цінністю, яку можна взяти у вічне життя. Багатство, яке може накопичуватися внаслідок сумлінної праці, не розглядають як самоціль. Навпаки, застерігають, що там, де багатство, там є небезпека втратити позитивні людські якості, виявити жадібність, користолобство. Тому дбаючи про найбільше багатство – багатство своєї душі, людина повинна вміти відмовлятися від земних скарбів на користь інших, терплячих нужду людей. Дитина привчається до думки, що, зростаючи, набуваючи трудової майстерності, вона може приносити користь все більшій кількості людей. І ось тут приходиться усвідомлення праці не як обтяжливого обов'язку, а як джерела радості і любові. Віддаючи, людина отримує. Церква вчить, що праця заради інших приносить справжню насолоду, а той, хто сам не працює для інших, не розуміє чужих проблем, не вміє бути вдячним, і все це обертається проти нього самого.

Вивчаючи спадщину великих педагогів, майбутньому вчителю не важко буде простежити християнську основу педагогічних переконань багатьох з них. Наприклад, К.Ушинський був глибоко переконаний в моральному значенні праці. На сторінках своїх книжок він знайомив дітей із різними видами трудової діяльності, пояснюючи, що кожна чесна людина обирає працю, яка була б корисна не тільки їй, але й іншим людям. “Бог дає нам здоров’я, силу, розум і багатство не для нас самих” [4, 414]. Тому педагог намагався сформулювати в дітей уявлення про те, що в світі є чимало людей, які не в змозі дбати про себе, тих, хто потребує нашої допомоги.

Працю К.Ушинський розглядав як істинний християнин: “Праця, як ми її розуміємо, є така вільна і узгоджена із християнською мораллю діяльність людини, на яку вона наважується через безумовну необхідність її для досягнення тої чи іншої істинно людської мети в житті” [3, 11].

Працю, яка націлена тільки на матеріальне благополуччя; багатство, що не служить духовному удосконаленню, педагог розглядав як шлях до деградації особистості. Він довів на прикладі інших народів, що відмова від особистої праці призводить до морального занепаду цілого суспільства. Шлюб, заснований на великому коханні і не підкріплений спільною працею, вважав приреченим до розпаду. Коріння цієї закономірності він знаходив в біблійній історії людини: “Натомість щастя, загубленого за гріх, дана людині праця, і поза працею немає для неї щастя”. Закон вільної праці є задумом творця: “Висилаючи людину на працю, творець зробив працю необхідною умовою фізичного, морального і розумового розвитку і саме щастя людини поставив у неминучу залежність від особистої праці. Караючи, господь співчував своєму створінню, посилаючи смерть, закладав насіння нового життя. “Працюй! – сказав він людині, і в цьому слові виявилась уся неповнота пропашої природи людини, і все достоїнство його земного життя” [3, 20-21]. Від цього Ушинський відштовхується, пояснюючи завдання істинного виховання. Освіта не повинна задовольняти лише потреби промисловості, бути націленою на досягнення матеріального благополуччя. Вона повинна відкрити людині призначення її земного життя, задовольнити потреби її безсмертного духу, включити в процес світового духовного розвитку людства. “Ось чому принаймні нарівні із турботами політичної економії добувати оксамит, найтонші сукна і золоті серпанки повинні іти турботи про розумовий і моральний розвиток народу, про його християнську освіту, інакше всі ці серпанки і оксамити не збільшать маси щастя, а, навпаки, зменшать його” [3, 20].

Що ж таке християнська освіта в розумінні визнаних нами класиків педагогіки? І чи замислювались ми над тим, що саме про християнську освіту йшлося в багатьох творах? Адже ми звикли підходити до аналізу педагогічної спадщини вибірково, звертаючи увагу лише на критику негативних явищ у релігійному житті.

При вивченні історії педагогіки ми повинні відмовитися від одностороннього підходу минулих років, коли детально аналізували ті чи інші положення про навчання та виховання, але намагалися відділити аспект морального виховання від релігійного. Ми не замислювались над тим, що “великі” в більшості своїй не від Бога та Божих заповідей відмовлялися, а від хибної практики навчання та виховання, не заперечували необхідності віри в Бога, а міркували над тим, яким шляхом повинна приходити людина до Бога.

Як стверджувала С.Русова, хоча сучасна педагогіка “не звертає багато уваги на розвиток в дитині релігійного почуття, але йому надавали великого значення всі славетні всесвітні педагоги: Песталоцці, Коменський, Фребель визнавали його за головне джерело морального виховання” [2, 204].

Творчість Я.Коменського була невіддільною від його релігійних переконань і ними визначалась. Незважаючи на те, що кожна педагогічна теза вченого підкріплювалась висловлюваннями із Священного писання, які були вихідними для Коменського, давно звичним для нас стало вивчати його педагогічні твори, звертаючи увагу лише на те, що важливішим вважало наше суспільство. Ті вислови, що у його спадщині визнавалися нами суперечливими, були органічними для Коменського. Недарма видатну працю “Велика дидактика” він призначав для створення шкіл в кожній *християнській* державі для того, щоб було менше чвар, мороку і більше світла та миру.

Християнська мораль – ось, що повинно бути присутнє за Коменським в кожній сім’ї, школі. Тому цілком природним для вченого було виховання дитини на приписах, взятих із Священного писма.

Не обходив стороною Коменський і таке питання, яке турбувало всіх його послідовників з кагорти великих: церква і моральність, церква і гріховність. Багато хто з класиків педагогіки, пропагуючи християнську мораль, в той же час критикував служителів церкви за недотримання божих заповідей. Торкався цієї проблеми й Коменський, але він твердо знав, що немає більш дієвого шляху виправлення людської зіпсованості, ніж правильне виховання дітей та юнацтва. Він вважав, що люди повинні дбати про школи, щоб вони стали розсадниками для церков і держав істинних гуманних людей, з якими тільки й може квітнути суспільство.

Й.Песталоцці, так як і Я.Коменський, розглядав релігію як основу морального виховання: “У християнстві полягає вся моральність, і тому воно є приналежністю кожної окремої особистості. Воно не терпить насилля, при якому вироджується у фанатизм, і в такому разі веде до несправедливості” [1, 28]. Така впевненість була вистраждана Песталоцці всім життям, оскільки до Бога він прийшов на 48-му році життя. Не дивлячись на те, що Песталоцці піддавав різкій критиці сучасне йому духовенство, він не мислив морального виховання у відриві від релігійного, оскільки вбачав у християнстві втілення високих моральних засад.

Знову прислухаємося до К.Ушинського. Вважаючи народність найпрекраснішим створінням божим на землі, з джерела якого повинно черпати своє натхнення виховання, К. Ушинський підкреслював: “Є тільки один ідеал досконалості, перед яким схиляються всі народи, - це ідеал, що подає нам християнство. Все, чим людина, як людина, може і повинна бути, виражено цілком в божественному вченні, і вихователю залишається тільки перш за все і в основу всього вкорінити вічні істини християнства. Воно дає життя і вказує найвищу мету всякому вихованню, воно ж і повинно служити для виховання кожного християнського народу джерелом всякого світла і всякої істини. Це негасимий світоч, що йде вічно, як вогняний стовп у пустелі, попереду людини і народів, за ним повинен прямувати розвиток кожної народності і всяке істинне виховання, що йде разом з народністю”.

Більше того, Ушинський був настільки впевнений в тому, що всі європейці, незалежно від свого теоретичного світосприйняття, пройняті ідеями християнства, що таке, здавалось би абстрактне поняття, як високе і святе, він називає найбільш конкретним переконанням свого століття. Цим стверджує він єдність морального критерію при безмежному різноманітті розумових поглядів.

К.Ушинський вражає влучністю своїх оцінок, глибиною аналізу і проникненням в сутність явищ, що сягає до передбачення майбутніх історичних подій. Вчитася в ці слова: “Заирніть у твори найзапекліших матеріалістів і ви побачите, що їх теорія світосприйняття розходиться абсолютно з моральними устремліннями тих самих людей: їх теорія служить могутнім виправданням хтивості, егоїзму, рабству, деспотизму, першості людей за тілесною ознакою, першості за расами, статтю, віком, пригніченню безсилою сильним; моральні ж їх прагнення йдуть в абсолютно протилежний бік і часто прямують саме до того ідеалу людини, який зображений на сторінках Євангелія, вічно юних, вічно нових для Європи. Теорія, що виправдовує будь-яку аморальність і залишається без будь-яких моральних наслідків, і глибоко моральні прагнення, не виправдані теорією! Це дивне явище і безліч інших чи не доводять, що християнство, не дивлячись на жодні теорії, проникає в наш час глибше, ніж будь-коли, в суспільне переконання Європи?” [3, 419-420].

У роздумах про вічне і святе Ушинський спирався на думки М.Пирогова про те загальнолюдське, що є в свідомості націй і витікає з “вічних істин об’явлення”. Гуманні християнські принципи, за словами Ушинського, об’єднують свідомих і несвідомих християн. Розвиток гуманного, християнського і сучасного європейського характеру був основною ціллю виховання за Пироговим, і Ушинський стверджував, що ця ціль – виховання перш за все людини у вихованці є як вимогою християнства, так і здорової педагогіки, основаної на психології. “Педагогіка, заснована на психології, радить нам розвивати душу людини у відповідності з її природою, а душа людини, за прекрасним висловом Оригена, народжується християнкою: це і є її гуманність, про яку перш за все повинно піклуватися істинне виховання” [3, 420].

Ушинський накреслив коло наук, які, на його думку, повинні бути сприятливі вихованню гуманності в людині. Про роль релігії у здійсненні цієї мети він недвозначно написав: “Якщо ми не ставимо релігію осередком гуманної освіти, то лише тому, що вона повинна очолювати її, і тому, що взагалі не прилічуємо релігійного виховання до наук. Наука вивчає тільки осяжне

розумом, релігія спрямовує дух людини до вічного і вічно неосяжного. Свідома думка є фундаментом науки, вроджена кожній людині віра – основа релігії” [3, 432].

Література:

2. Модзалевский Л. Н. Очерк истории воспитания и обучения с древнейших до наших времен. Ч. II. – С.-Петербург, 1899.
3. Русова Софія. Вибрані педагогічні твори: У 2 кн. Кн. 1. – К.: Либідь, 1997.
4. Ушинский К.Д. Педагогические сочинения: В 6 т. Т. 2 / Сост. С.Ф. Егоров. – М.: Педагогика, 1988.
5. Ушинский К.Д. Педагогические сочинения: В 6 т. Т. 3 / Сост. С.Ф. Егоров. – М.: Педагогика, 1989.